

سرمایه اجتماعی، رفتارهای انحرافی خفیف و کج روی فرهنگی ملایم (بررسی تجربی انحراف خفیف در بین دانش آموزان دختر نوجوان شهر آمل^۱)

دکتر علی اصغر عباسی اسفجیر^۲

چکیده

برای تبیین پدیده رفتارهای انحرافی خفیف عوامل زیادی از جمله عوامل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی وجود دارند. در عین حال تبیین این رفتارها را می توان در رابطه با سایر مفاهیم جامعه شناختی در رابطه گذاشت مانند: رفتارهای انحرافی و ارزش و هنجارهای اجتماعی، رفتارهای انحرافی و سبک زندگی، رفتارهای انحرافی و سرمایه اجتماعی، رفتارهای انحرافی خفیف و شبکه روابط. در این پژوهش که در صدد است علل رفتارهای انحرافی خفیف را با استفاده از روش شناسی رگرسیون (OLS) شناسایی نموده و سهم عوامل «متغیرهای مستقل» در «متغیر وابسته» را، تبیین کند. به شیوه پیمایش توصیفی و تحلیلی با کمک تئوری های تبیین کننده رفتارهای انحرافی خفیف و کج روی فرهنگی ملایم و سرمایه اجتماعی «مقید ساختن، مرتبط ساختن و متصل ساختن، ابتدایک مدل تحلیلی استخراج نموده سپس بر اساس این چارچوب تحلیلی و با آلفای قابل قبول (0.83)، فرضیه هایی را تعیین و در پی آزمون آن ها بر می آید. بر اساس روش بکار رفته جهت آنالیز اطلاعات جمع آوری شده، یافته ها حاکی از این است که معادله رگرسیونی در جهت تعلیل روابط متغیرها، با منطق رگرسیون با مقدار ضریب تعیین تعدیل شده ۵۴ درصدی Adjusted R1 = 0.54 و مقدار F در سطح آلفای یک درصد مدل رگرسیونی به کمک متغیرهای مستقل نقش تبیین کننده در رفتارهای انحرافی خفیف را دارد.

واژه های کلیدی:

رفتارهای انحرافی خفیف، سرمایه اجتماعی، حمایت خانواده و مدرسه، خود کنترلی

۱- از دانش جویان درس تکنیک های خاص تحقیق در علوم اجتماعی در دانشگاه غیر انتفاعی سبز آمل که در جمع آوری اطلاعات و تکمیل پرسش نامه ها نقش به سزایی داشتند، تقدیر و تشکر می شود.

بیان مساله:

سرمایه اجتماعی «SOCIAL CAPITAL» به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منبع با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود.

به عبارت دیگر منظور از این اصطلاح مجموعه‌ای از قوانین، هنجارها، تعهدات «الزامات»، روابط متقابل، اعتماد متقابل، ساختارهای اجتماعی و سلسله مراتب نهادی جامعه می‌باشد که اعضای آن را قادر به دستیابی به اهداف جمعی و فردیشان می‌سازد. شواهد موجود در جامعه حاکی از این واقعیت است که در طی چند دهه اخیر، فرسایش شدیدی در سرمایه اجتماعی موجود برای جوانان، هم در درون خانواده و هم در بیرون آن روی داده است.

در خانواده به عنوان مثال، سطح تحصیلات دائماً در حال افزایش است، ولی به موازات آن، سرمایه اجتماعی که شاخص برجسته آن حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفت و گو در مورد موضوعات اجتماعی، فرهنگی، علمی، اقتصادی و سیاسی بین والدین و فرزندان است، کاهش یافته است. به علاوه، جامعه شدیداً در معرض تهاجم فردگرایی قرار گرفته که براساس آن منافع فردی بر مصالح جمعی تقدم یافته است. می‌توان گفت بروز مسایل اجتماعی و روند افزایشی آن نشانی ازافت سطح سرمایه اجتماعی درکل جامعه ویا دست کم در گروه‌های خاصی از آن می‌باشد. نتایج تحقیقات محققان اجتماعی بیان گر این واقعیت است که با کاهش سرمایه اجتماعی، انحرافات افزایش می‌یابد و بالعکس با افزایش سرمایه اجتماعی انحرافات و جرایم نیز کاهش خواهد یافت.

سرمایه اجتماعی مباحث تئوریک

۱- جیمز کلمن (Coleman , Jamess)

جیمز کلمن سرمایه اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کند: «سرمایه اجتماعی شی واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند، و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی، مانند شکل‌های دیگر سرمایه مولد است و دستیابی به هدف‌های معینی را که در نبودن آن دست‌یافتنی نخواهد بود امکان پذیر می‌سازد. (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۶۲) به اعتقاد کلمن سرمایه اجتماعی از طریق کارکردش تعریف

می‌شود. یک هستی منفرد نیست، بلکه تنوعی از هستی‌های متفاوتی است که دارای دو خصوصیت مشترک هستند: همگی دارای وجوهی از یک ساختار اجتماعی هستند و همگی کنش‌های خاصی از افراد داخل ساختار را تسهیل می‌کنند». (کلمن، ۱۹۹۴: ۳۰۲؛ به نقل از فیلد، ۱۳۸۶: ۴۶)

سرمایه اجتماعی بر خلاف سایر اشکال سرمایه، به طور ذاتی در ساختار روابط کنشگران با هم و رابطه بین آنها حضور دارد. از آن جا که سازمان‌هایی با اهداف مشخص می‌توانند درست مثل اشخاص «حقیقی» کنشگر به حساب آیند، روابط بین این اشخاص حقوقی هم می‌تواند معادل سرمایه اجتماعی برای ایشان باشد. (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۵۰-۴۹) به اعتقاد جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنشگر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منابع خود دست‌یابد. این ویژگی از ساختار اجتماعی شامل تکالیف و انتظارات، مجاری اطلاع‌رسانی، هنجارها و ضمانت‌آجراهایی است که انواع خاصی از رفتار را تشویق یا منع می‌کند. (کلمن، ۱۹۸۸؛ به نقل از مسائل اجتماعی ایران، ۱۳۸۳: ۳۰۱-۳۰۰) به اعتقاد کلمن، سرمایه اجتماعی می‌تواند به سه شکل ظاهر شود: اول - تکالیف و انتظاراتی که بستگی به میزان قابلیت اعتماد به محیط اجتماعی دارد، دوم - ظرفیت اطلاعات برای انتقال و حرکت در ساختار اجتماعی تا بتوان پایه‌ای برای کنش فراهم نمود، سوم = وجود هنجارهایی که توأم با ضمانت‌آجراهایی مؤثر. بنابراین سرمایه اجتماعی در کنش اجتماعی وجود دارد.

۲- فرانسیس فوکویاما (Fukuyama, Francis)

فوکویاما بر وجود هنجارها و ارزش‌های غیر رسمی در یک گروه تأکید دارد. سرمایه اجتماعی به نظر وی وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی است که اعضای گروهی که همکاری میان آنان مجاز است در آن سهیم هستند؛ مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد، چرا که این ارزش‌ها ممکن است منفی باشند. بر عکس، هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند اساساً باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دوجانبه باشند. در ارتباط با سرمایه اجتماعی دو نکته می‌باید روشن گردد: نخست این که سرمایه اجتماعی متعلق به همه گروه‌هاست. دوم، سرمایه اجتماعی با توجه به علم سیاست و علم اقتصاد لزوماً چیز

خوبی نیست. در این علوم همکاری و همیاری برای تمام فعالیت‌های اجتماعی خواه خوب یا بد، ضروری است (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۱۳-۱۰)

روش‌های عمده‌ای که از طریق آن‌ها هنجارهای اجتماعی تعاونی می‌توانند ایجاد شوند عبارت هستند از: هنجارهایی که به لحاظ نهادی ساخته شده، ساخت‌مندی خودجوش، برونزاد ساخت‌مندی و هنجارها که از طبیعت ریشه گرفته است. (فوکویاما، ۱۳۸۵: ۹۷-۱۰۶) مهمترین منابع سرمایه اجتماعی از نگاه فوکویاما عبارت است از: خانواده و هنجارهای اجتماعی (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲). واضح است که هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند تقسیم پذیراند، یعنی می‌توانند تنها میان گروه محدودی از مردم از همان اجتماع مشترک باشند و نه در میان دیگران، در حالی که سرمایه اجتماعی در همه جوامع وجود دارد، اما می‌توان به طرق مختلف توزیع گردد.

۳- رابرت پاتنام (Putnam, Robert)

رابرت پاتنام بر چگونگی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رژیم‌های سیاسی و نهادهای دموکراتیک مختلف تأکید می‌کند. (فیلد، ۱۳۸۶: ۵۱) پاتنام سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد. از نظر وی اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه منابعی هستند که در کنش‌های اعضا جامعه موجود است. وی سرمایه اجتماعی را وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در سیستم‌های مختلف سیاسی می‌داند. اعتماد میان مردم و دولت‌مردان و نخبگان سیاسی، موجب توسعه سیاسی می‌شود. بنابراین اعتماد منبع باارزشی از سرمایه محسوب می‌شود که اگر در حکومتی به میزان زیاد اعتماد وجود داشته باشد به همان میزان رشد سیاسی و توسعه اجتماعی بیشتر خواهد شد. همچنین رابرت پاتنام اعتقاد دارد که سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی، نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود بخشند. (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵)

به بیانی دقیق‌تر، سرمایه اجتماعی از طریق افزایش هزینه‌های بالقوه جداشدن، تقویت هنجارهای مستحکم بده بستان، تسهیل جریان اطلاعات، از جمله اطلاعات مربوط به شهرت کنش‌گران و تجسم موفقیت‌های گذشته سعی دارد به تحقق کنش جمعی کمک می‌کند. (پاتنام، ۱۹۹۳: ۱۷۳؛ به نقل از فیلد، ۱۳۸۶: ۵۴) پاتنام دو شکل سرمایه اجتماعی

را از هم مجزا می‌کند: سرمایه اجتماعی ارتباط دهنده (یا جامع) و درون گروهی (یا انحصاری). سرمایه اجتماعی درون گروهی، هویت‌های انحصاری را تقویت کرده و باعث حفظ همگنی می‌شود؛ سرمایه اجتماعی ارتباط دهنده، افراد متعلق به تقسیمات اجتماعی متنوع را گرد هم می‌آورد. سرمایه اجتماعی درون گروهی، برای تقویت کنش‌های خاص و انتقال همبستگی مفید است و هم‌چنین در نقش یک نوع چسب قوی جامعه‌شناختی برای حفظ وفاداری درون گروهی قوی و تقویت هویت‌های مشخص، عمل می‌کند. اتصالات ارتباط دهنده، برای اتصال به ابزارها و امکانات خارجی و نشر اطلاعات مفیدند و یک بینش جامعه شناختی فراهم می‌آورند که می‌توانند هویت‌ها و تعاملات وسیع‌تری را به وجود آورد. (پاتنام، ۲۰۰۰: ۳-۲۲؛ به نقل از فیلد، ۱۳۸۶: ۵۶) ذخایر سرمایه اجتماعی از قبیل اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها، خود ضامن حسن اجرای خود هستند و انباشته می‌شوند. همکاری موفقیت آمیز در یک مورد، پیوندها و اعتماد، یعنی دارایی‌های اجتماعی‌ای را ایجاد می‌کند که همکاری‌های آتی درباره موضوعاتی که ارتباط با آن مورد ندارد را تسهیل می‌کند. صاحبان سرمایه اجتماعی نیز همچون صاحبان سرمایه‌های متعارف سعی در افزایش آن دارند.

زیمل واقعیت جامعه‌شناسی را به دو شکل ساختار (ذهنی) و محتوا (عینی) در نظر می‌گیرد. سرمایه اجتماعی دارای دو جزء اعتماد و پیوند است. این دو جزء معرف تقسیم بندی سنتی موجود در نظریه اجتماعی بین ساختار و محتوا است.

در دیدگاه بلومر سرمایه اجتماعی، معادل self است که ناشی از تقابل دیالکتیکی I و Me است؛ در من اجتماعی Me که تلقی مشترک مردم از سرمایه اجتماعی در جوامع توسعه نیافته و در حال توسعه است و من I تلقی مشترک مردم از سرمایه اجتماعی در جوامع توسعه‌یافته است که در مرحله دیگری تعمیم‌یافته هستند.

آنتونی گیدنز اعتماد را به دو شکل مطرح می‌کند: اعتماد به افراد یا نظام‌های انتزاعی که به دو نوع اعتماد اجتماعی و اعتماد مدنی (ذهنی) است و اعتماد به افراد خاص (عینی) که اعتماد بین فردی است.

بورديو معتقد است که دو رویکرد عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی دو پاره‌ی اصلی تفکر اجتماعی هستند. بورديو برای ترکیب عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی مفاهیمی را وضع کرد که با مفاهیم ملکه، میدان و سرمایه (اقتصادی، انسانی، نمادین و اجتماعی) استحکام‌یافته و منسجم شده بود. سرمایه برآیند دیالکتیکی میان ملکه (ذهنی) و میدان (عینی) است.

جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی را بخشی از ساختار اجتماعی می‌داند که این ویژگی از ساختار اجتماعی شامل تکالیف و انتظارات، مجاری اطلاع رسانی، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی کارآمد است.

فوکویاما سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی (ذهنی) تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون (عینی) میان آنان مجاز است در آن سهیم هستند. پاتنام ویژگی ذهنی سرمایه اجتماعی را اعتماد و هنجارها و ویژگی عینی آن را شبکه‌ها می‌داند.

گیدنز، بوردیو، کلمن، فوکویاما و پاتنام سرمایه اجتماعی را به صورت مستقیم مورد بررسی قرار داده‌اند، که تقابل دوپاره عینیت و ذهنیت در یک رابطه دیالکتیکی است که به ایجاد سرمایه اجتماعی می‌انجامد.

سرمایه اجتماعی تعاریف و عناصر
اگر چه مفهوم سرمایه اجتماعی به شیوه‌های مختلفی تعریف شده بسیاری از تعاریف دو جنبه دارند : ● بعد ساختاری ● بعد شناختی

اما بعضی دیگر از تعاریف سه عنصر را به عنوان عناصر این مفهوم در نظر می‌گیرند:
الف: شبکه‌های اجتماعی (شبکه‌های اجتماعی می‌تواند به عنوان یک جنبه ساختاری و یک بعد از سرمایه اجتماعی باشد - مشارکت در شبکه به عنوان خصوصیت رفتاری)

ب: هنجارهای دو سویه مؤثر

ج: اعتماد

هنجارهای دوسویه مؤثر و اعتماد، بعد شناختی از سرمایه اجتماعی هستند و به عنوان علائم و مصادیق ارزشی و گرایشی سرمایه اجتماعی محسوب می‌شوند. (فرلندر، ۲۰۰۳).
بعضی از محققین (پوتنام، ۱۹۹۵) سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از ترکیبات زیر عنوان می‌کند:

اشکال سازمان اجتماعی از قبیل شبکه‌ها هنجارها و اعتماد اجتماعی که همکاری‌های دوطرفه را تسهیل می‌کند بعضی محققین دیگر (وول کک ۱۹۹۸، پوتنام، ۲۰۰۰ و فرلندر، ۲۰۰۳)، شبکه اجتماعی را به عنوان عنصر اصلی سرمایه اجتماعی می‌دانند.
بوردیو، ۱۹۸۵ سرمایه اجتماعی را به عنوان منابع بالفعل و بالقوه می‌داند که در یک شبکه اجتماعی، شبکه روابط را تسهیل می‌کند.

هنجارهای دوسویه مؤثر به اشکال مختلف مبادله در شبکه روابط و حمایت اجتماعی اشاره دارد و حمایت اجتماعی قابل تقسیم بر ابعاد احساسی، ابزاری و اطلاعاتی می‌باشد. (بلانچارد و هارن، ۱۹۹۸)

جدول ۱: ابعاد اصلی سرمایه اجتماعی و ویژگی‌های آنها

کیفیت روابط اجتماعی: هنجارها	ساختار روابط اجتماعی: شبکه‌ها
<ul style="list-style-type: none"> * هنجار اعتماد ▪ اعتماد اجتماعی - شخصی / آشنا - تعمیم یافته ▪ اعتماد مدنی / نهادی * هنجار عمل متقابل - مستقیم یا غیرمستقیم - فوری یا با تأخیر 	<ul style="list-style-type: none"> * انواع شبکه‌ها: غیررسمی / رسمی * اندازه/ظرفیت: محدود/ نامحدود * فاصله: صمیمی/جهانی * ساختار: باز/بسته دور/نزدیک متجانس / نامتجانس

(stone,2001: 7)

جدول ۲: تقسیم بندی مفهوم حمایت اجتماعی مربوط به هنجارهای دوسویه مؤثر و مولفه‌های آن

شخص‌ها و معرف‌های قابل سنجش	هدف	حمایت اجتماعی
تایید می‌کند، اعتماد می‌کند	ابراز همدردی	احساسی
راهنمایی می‌کند، دستگیری می‌کند.	کمک عملی	ابزاری
آگاهی می‌دهد، وقت و انرژی خرج می‌کند	دادن اطلاعات حل مسأله	اطلاعاتی

اشکال شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی بر اساس نوع گره‌های ارتباطی، تراکم رابطه، ساختار رابطه، چگالی روابط، درجه تمرکز، و شدت و ضعف حلقه‌های ارتباطی متنوع و متکثر است، اما طبقه‌بندی زیر می‌تواند به عنوان یک طبقه‌بندی جهت روشن شدن شبکه به عنوان مؤلفه سرمایه اجتماعی باشد. اشکال متفاوت گره‌های شبکه‌ای براساس متغیرهای سطح رسمیت (رسمی - غیر رسمی) و جهت رابطه (افقی - عمودی) به شرح جدول زیر قابل تقسیم است که در هر کدام از خانه‌های این جدول انواع خاصی از روابط قابل انتظار است.

جدول ۳: اشکال متفاوت گره‌های شبکه‌ای براساس متغیرهای سطح رسمیت (رسمی - غیر رسمی) و جهت رابطه (افقی - عمودی)

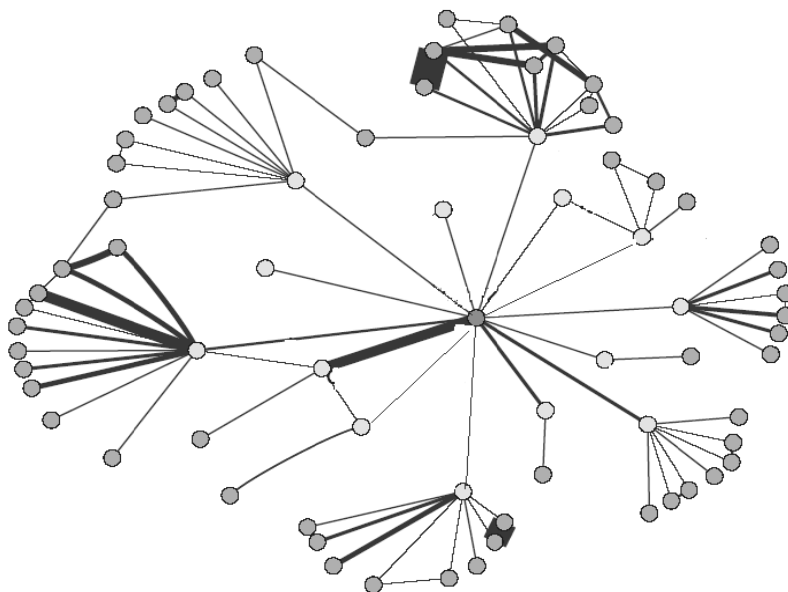
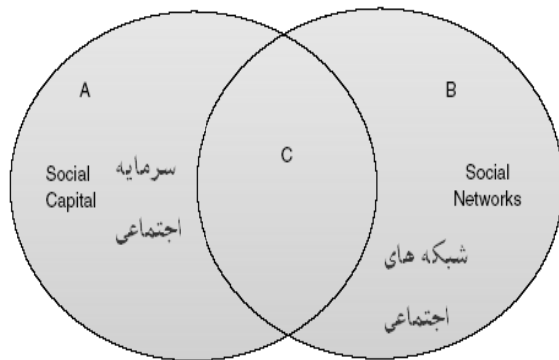
گره‌های غیر رسمی	گره‌های رسمی	سطح رسمیت و جهت گره‌های ارتباطی
خانوادگی، نسبی، دوستانه، همسایگی، دانشگاهی	عضویت‌های داوطلبانه سازمانی	گره‌های افقی
شبکه‌های انحرافی، باندهای خیابانی	سلسله مراتب کاری و حرفه‌ای گره‌های ارتباطی بین شهروندان	گره‌های عمودی

براساس اشکال شبکه‌های اجتماعی انواع و ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن به شرح زیر مرتب می‌شود که می‌تواند به عوامل بازدارنده در رفتارهای انحرافی عمل کند

جدول ۴: اشکال شبکه‌های اجتماعی انواع و ابعاد سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن

مفهوم تئوریک	بعد و معرّف	بعد و معرّف	بعد و معرّف	نوع گره
حیطه عملکردی	شناختی	رفتاری	ساختاری	
مقیدساختن Bonding	اعتماد به دیگران در درون یک گروه	تعداد مشارکت در کلپ‌ها عضویت در گروه‌های متجانس	شدت گره‌های ارتباطی بسیار قوی	افقی
مرتبط ساختن Bridging	اعتماد به دیگران در گروه دیگر	مشارکت انتخاباتی ارتباط با گروه‌های متجانس	شدت گره‌های ارتباطی ضعیف	افقی
متصل ساختن Linking	اعتماد در سازمان اجتماعی محلی	اعتماد سازمانی و دولتی	تراکم رسمی و سازمانی گره‌ها	عمودی

نمودار ۱: رابطه شبکه‌های روابط فردی و تولید شبکه‌های اجتماعی و سرمایه اجتماعی

آنچه از جدول ۴ و نمودار ۱ قابل استنتاج است :

۱. شبکه اجتماعی عنصر بسیط سرمایه اجتماعی است.
۲. متغیر اعتماد نقش تعیین کننده در پایداری سرمایه اجتماعی و کارکرد آن دارد.
۳. بر اساس شدت گره‌های ارتباطی میزان‌های مختلف سرمایه اجتماعی قابل تحقق است.

سطوح سرمایه اجتماعی

در ادبیات مربوط به سطوح سرمایه اجتماعی دو مکتب اصلی می‌توان مشخص کرد :
اول: مبتنی و متمرکز بر این بحث است که افراد در یک شبکه اجتماعی چه دستاوردهایی دارند. مثل فرصت‌های شغلی، حمایت احساسی و خدمات بهداشتی و سلامت، این تفکر در حوزه جامعه‌شناسی رایج‌تر است و سطح فردی دارد در سطح فردی سرمایه اجتماعی اغلب به عنوان اتصالات اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی مورد سنجش و اندازه‌گیری قرار می‌گیرد. این دیدگاه غالباً در یک دیدگاه شبکه‌ای وضعیت سرمایه اجتماعی را تحلیل می‌کند.

(Bourdieu, 1985; Wellman and Berlcowitz, 1988; Coleman, 1990; Porets, 1998; Lin 2001)

در سطح جمعی سرمایه اجتماعی ناظر به اعتماد اجتماعی تعمیم یافته است.
(kawachi, 1997; Putnam, 1993; Fukuyama, 1995)
تمرکز این مطالعات در پی این تبیین است که شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد برای ایجاد و حفظ احساس جمعی حیاتی و مهم هستند. در این سطح سرمایه اجتماعی با اتکا به پیمایش‌ها و پرسش‌ها درباره اعتماد به دست می‌آید و مورد اندازه‌گیری قرار می‌گیرد. این مکتب از حوزه مطالعاتی سرمایه اجتماعی در قالب انسجام اجتماعی عنوان می‌شود.

سرمایه اجتماعی در جرم‌شناسی

مفهوم سرمایه اجتماعی به طور قابل توجهی توسط جرم‌شناسان در حوزه مطالعه جرم و انحراف استفاده شده است. مک کارتی و همکاران (۲۰۰۲) بحث می‌کنند که دیدگاه سرمایه اجتماعی یک دیدگاه جامعی و کاملی است که فهم قابل قبول و دقیقی از علل جرم و بزهکاری ایجاد می‌کند و این دیدگاه (تئوری سرمایه اجتماعی) می‌تواند نقش بسزایی به صورتی رقابتی و تکمیلی در تئوری‌های جرم‌شناختی داشته و مورد استفاده قرار می‌گیرد (هاگان و مک کارتی، ۱۹۹۷، مک کارتی و همکاران، ۲۰۰۲).

زمانی که پیوندهای بین تئوری سرمایه‌اجتماعی و جرم‌شناسی مرور شود، ارتباط آشکاری در سهم تئوری و جرم‌شناسی نسبی قابل شناسایی خواهد بود.

بعضی از محققین تئوری سرمایه اجتماعی را با تئوری بی‌سازمانی اجتماعی ارتباط می‌دهند که توسط شاو و مک کی طرح و تئوریزه شده است.

در مطالعات شاو و مک کی در موضوع همسایگان در شیکاگو (۱۹۶۹-۱۹۴۲) دریافتند که شرایط اکولوژیکی در روابط همسایگی به نسبت بیشتر از خصوصیات شخصیتی نرخ جرایم را تبیین می‌کند.

تئوری مبتنی بر این ایده است که هر چه بی‌سازمانی اجتماعی در اجتماع بیشتر باشد، نرخ جرم و انحراف بیشتر خواهد بود. روزنفلد و همکاران (۲۰۰۱) پیشنهاد دادند که مشغولیت شهروندی و اعتماد عناصر محوری سرمایه اجتماعی هستند و این عناصر با سازمان اجتماعی قوی سروکار دارند و همبسته‌اند. کوربین و وایتزر (۲۰۰۳) مؤلفه‌های کنترل اجتماعی غیر رسمی گروه‌های اجتماعی سرمایه اجتماعی و کارایی جمعی را به عنوان فاکتورهای مهم در تبیین سطوح مختلف جرم در روابط همسایگی در نظر می‌گیرند پر واضح است که تئوری بی‌سازمانی اجتماعی و تئوری سرمایه اجتماعی به عنوان دو مفهوم هستند که ارتباط دو سویه قوی با هم دارند.

کلمن (۱۹۸۸: ۱۰۳) به طور دقیق عنوان می‌کند که میزان بالای بی‌سازمانی اجتماعی با فقدان سرمایه اجتماعی در رابطه است.

تئوری آنومی مرتون (۱۹۵۷-۱۹۳۸) و تئوری فشار عمومی آگنیو «GST» (۱۹۹۲-۱۹۸۵) (۲۰۰۸-۲۰۰۲) پیشنهاد می‌دهند که وقتی افراد در دستیابی به اهداف ارزشمند به واسطه ابزارها و مکانیسم قانونی شکست خورده و دچار ناکامی می‌شوند این امر منجر به استرس و یا فشار خواهد شد.

در این وضعیت جرم و بزهکاری به عنوان ابزاری جهت پیگیری یک هدف ارزشمند می‌باشد (مرتون) یا در این وضعیت جرم و بزهکاری به عنوان ابزاری جهت پیگیری و دستیابی به انطباق با وقایع فشارزای زندگی خواهد بود. در این حال تئوری مرتون دقیقاً بر جرایم طبقات اجتماعی پایین متمرکز است و تئوری فشار آگنیو متمرکز بر منابع استرس یا فشار است در این تئوری «GST» حذف انگیزه‌ها و یا محرک‌های منفی مانند فقدان دیگران مهم و یا چیزهای مهم و مواجهه با انگیزاننده‌های منفی مثل سوء استفاده از یک نوجوان یا دیگر مصداق‌های قربانیان می‌تواند وضعیت را طوری طراحی کند که منجر به فشار گردد. آگنیو

(۲۰۰۰)، اکرز (۲۰۰۰) این نوع از فشارهای تولیدکننده انحراف را به گره‌های اجتماعی و اعتماد اجتماعی مربوط می‌دانند.

جدول ۵: متغیرهای مستقل تئوریهای مرتبط ومؤلفه‌های مرتبط

عنوان تئوری	بعد و مولفه‌ای که بازدارندگی از رفتار انحرافی تولید می‌کند	تئوریسین	مفهوم تئوریکی
تئوری عمومی جرم	قیود مقیدساختن Bonding	هیرشی-گاتفردسن Gottfredson and Hirschi's (1990)	کنترل والدین
تئوری عمومی جرم	قیود مقیدساختن Bonding	هیرشی-گاتفردسن Gottfredson and Hirschi's (1990)	حمایت والدین
تئوری عمومی جرم	قیود مقیدساختن Bonding	هیرشی-گاتفردسن Gottfredson and Hirschi's (1990)	کنترل مسئولان مدرسه
تئوری عمومی جرم	قیود مقیدساختن Bonding	هیرشی-گاتفردسن Gottfredson and Hirschi's (1990)	حمایت مسئولان مدرسه
تئوری بی‌سازمانی اجتماعی	روابط مرتبط ساختن Bridging	شاو و مک‌کی Shaw and Mackay	کنترل همسایگی
تئوری پیوندهای ارتباطی	روابط مرتبط ساختن Bridging	Paxton, 1999, Coleman 1999, Putnam -1993	اعتماد شبکه‌ای
تئوری کنترل متوازن	قیود مقیدساختن Bonding	Tittle, 1991, 2003	خودکنترلی
تئوری فشار عمومی	اتصالات متصل ساختن Linking	Agnew 1993, 1999, 2003	فشار زاهای خانوادگی

توصیف متغیر وابسته:

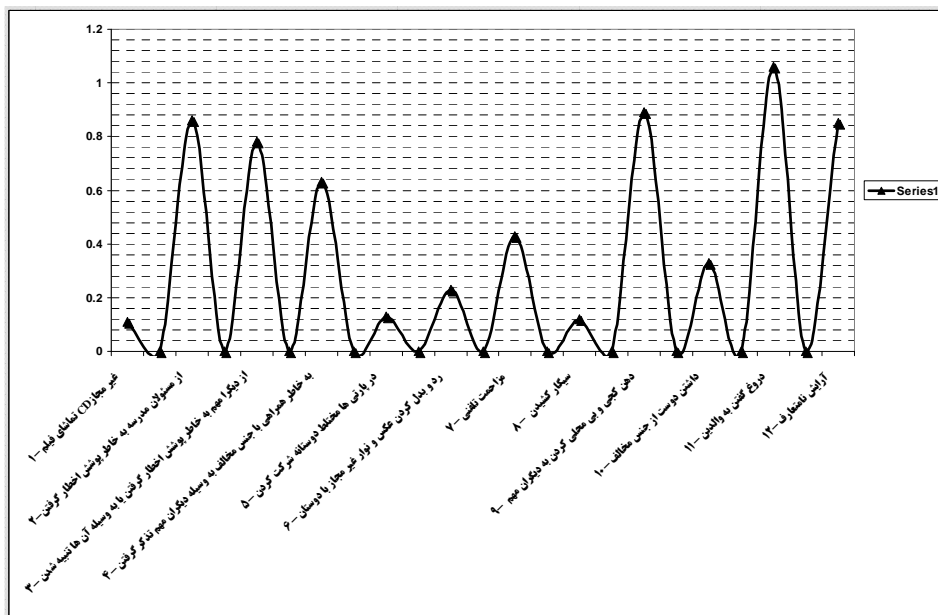
بر اساس اطلاعات جدول ۶ می‌توان گفت که در مجموع شاخص کجروی اخلاقی با میانگین ۰-۳ و وجود میزانی از رفتارهای انحرافی خفیف را بیان می‌دارد که در بین این آیت‌های دوازده گانه رفتار بیشترین مقدار مربوط به «دروغ گفتن به

والدین» با میزان 1.06 و کم‌ترین آن مربوط به تماشای فیلم و CD غیر مجاز با میزان 11 می‌باشد. در مجموع می‌توان گفت که وجود همین میزان رفتار انحرافی خفیف (با این توضیح که به نظر می‌رسد مقادیر واقعی این نوع رفتارها بیشتر از این باشد) می‌تواند حساس و مهم باشد.

جدول ۶: متغیر وابسته ومؤلفه‌های مرتبط وشاخص‌های آمار توصیفی N=386, Mean=.535

متغیر	ابعاد	شاخص و پرسش‌ها 0=هرگز ● 1=یک تا دو بار ● 2=گاهی اوقات ● 3=اغلب	میانگین	انحراف معیار	تکرار
انحراف اجتماعی خفیف	کیجروی اخلاقی خفیف	۱- تماشای فیلم و CD غیر مجاز	.11	.996	.83
		۲- از مسئولان مدرسه به خاطر پوشش اخطار گرفتن	.86	.791	
		۳- از دیگران مهم به خاطر پوشش اخطار گرفتن یا به وسیله آن‌ها تنبیه شدن	.78	.526	
		۴- به خاطر همراهی با جنس مخالف به وسیله دیگران مهم تذکر گرفتن	.63	.916	
		۵- در پارتهای مختلط دوستانه شرکت کردن	.13	.995	
		۶- رد و بدل کردن عکس و نوار غیر مجاز با دوستان	.23	.866	
		۷- مزاحمت تلفنی	.43	.735	
		۸- سیگار کشیدن	.12	.906	
		۹- دهن کجی و بی‌مחلی کردن به دیگران مهم	.89	.996	
		۱۰- داشتن دوست از جنس مخالف	.33	.896	
		۱۱- دروغ گفتن به والدین	1.06	.908	
		۱۲- آرایش نامتعارف	.85	.696	

نمودار ۲) مولفه‌های ۱۲ گانه متغیر وابسته و مقادیر میانگین مربوط به آن $N=386$, $Mean=.535$

فرضیه‌های تحقیق

- به شیوه قضایای زیر گمانه سازی شده است.
- هرچه کنترل والدین بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه حمایت والدین بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه کنترل مسئولان مدرسه بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه حمایت مسئولان مدرسه بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه کنترل همسایگی بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه اعتماد شبکه‌ای بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه خود کنترلی بیشتر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هرچه روابط والدین و فرزندان متجانس تر کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.

روش تحقیق

روش مطالعه‌ای که برای انجام این پژوهش استفاده شده پیمایش از نوع تحلیلی، توصیفی بوده است.

ابزار جمع آوری اطلاعات

برای تعیین پایایی ابزار قبل از اجرای پرسشنامه در سطح شهر، به اجرای تست اولیّه (در این تست ۴۰ نفر را به عنوان نمونه اولیّه در شهر به صورت تصادفی انتخاب شده و با آلفای ۰/۹۰ مورد تأیید قرار گرفته‌اند. آماره آلفا کرونباخ برای محاسبه انسجام درونی (روایی) پرسش‌نامه‌ها یا ابزارهایی که با مقیاس رتبه‌ای تنظیم شده‌اند مورد استفاده قرار می‌گیرد و مقدار آن باید بیشتر از ۰/۷۰ باشد تا قابل قبول باشد که مقدار آلفای بدست آمده در پرسش‌نامه حاضر در مرحله تست اولیه ۰/۹۰ می‌باشد که کاملاً مورد تأیید قرار گرفته است.

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق، کلیه دختران دانش آموز واقع در سن ۱۵ تا ۱۸ سال (پایه اول، دوم، سوم و پیش) شهر آمل می‌باشند.

واحد تحلیل

دانش آموز دختر واقع در سن ۱۵ تا ۱۸ سال است.

حجم نمونه

حجم نمونه تحقیق با توجه به حجم جامعه آماری و با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۶ نفر انتخاب شده است.

روش نمونه‌گیری

روش نمونه‌گیری جهت دسترسی مرتبط به نمونه‌های آماری شیوه نمونه‌گیری غیراحتمالی گلوله برفی می‌باشد که البته هدف دیگر این شیوه نمونه‌گیری شناسایی روابط شبکه‌ای نمونه‌های مورد مطالعه نیز بوده است.

آزمون پرسش‌نامه:

در آزمون روایی، از روایی تست مجدد استفاده گردید و پرسش‌نامه در دو مقطع زمانی بر روی نمونه‌ها آزمون شده است و گویه‌های مربوط به هر بعد تحلیلی به لحاظ تبیین‌کنندگی متغیرهای مستقل برای رسیدن به آلفای مطلوب آماری بررسی و نهایی شد.

استنباط آماری متغیرها بر اساس مدل تحلیل مسیر

در تحلیل مسیر، از ضریب همبستگی استفاده می‌شود، از این رو می‌توان میزان مناسب بودن مدل را ارزیابی کرد و با استفاده از وزن بتا (که در تحلیل مسیر، ضریب مسیر (Path Coefficient) خوانده می‌شود) مقدار اثر هر متغیر را تعیین کرد. علاوه بر این، تحلیل مسیر ما را قادر می‌سازد به ساز و کار اثر متغیرها بر یکدیگر پی ببریم؛ تحلیل مسیر مشخص می‌کند اثر هر متغیر تا چه حد مستقیم و تا چه حد غیرمستقیم است. با این تحلیل می‌توان اثر متغیری بر متغیر دیگر را تعیین و این اثر را با اثر متغیرهای دیگر مقایسه کرد و مؤثرترین عامل را پیدا نمود. (نایی، ۱۳۸۶: ۲۲۲).

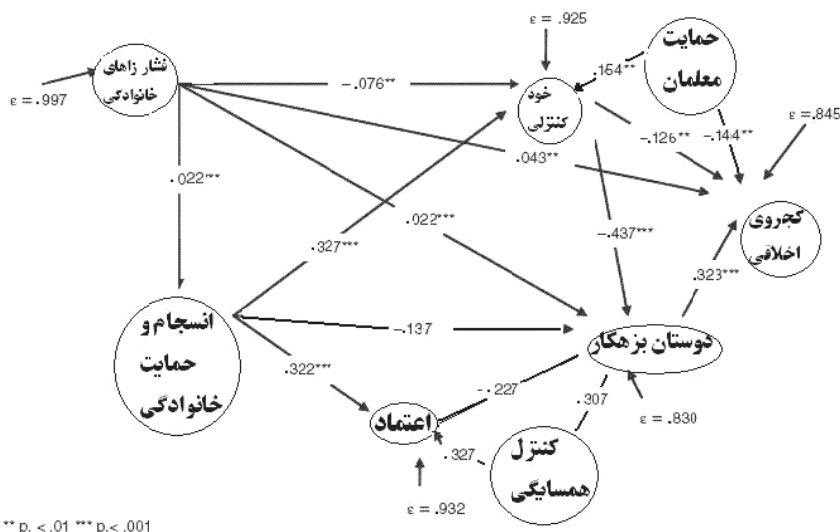
نمودار مسیر

در نمودار مسیر (Path Diagram) باید متغیرها را براساس نظم علی مرتب کرد. متغیرهایی که در تحلیل وارد می‌کنیم، ترتیب قرار گرفتن آن‌ها در مدل و فلش‌های نشان دهنده رابطه علی، همه به تصمیم ما بستگی دارد، در واقع مدل، بر مبنای استدلال نظری مقبول، ساخته می‌شود. (نایی، ۱۳۸۶: ۲۲۲)

در ترسیم نمودار مسیر، متغیرهای علی مقدم، در سمت چپ قرار می‌گیرند و متغیرهای علی متأخر، در سمت راست، تا رفته رفته به آخرین متغیر که همان متغیر وابسته است برسیم، فلش‌ها مشخص کننده تأثیرات علی مفروض‌اند. (نایی، ۱۳۸۶، ۲۲۳)

نتیجه گیری

نتایج تحقیق بر پایه فرضیه‌های ارائه شده عبارتند از:

- هر چه کنترل والدین بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه حمایت والدین بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه کنترل مسئولان مدرسه بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه حمایت مسئولان مدرسه بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه کنترل همسایگی بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه اعتماد شبکه‌های بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه خود کنترلی بیشتر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.
- هر چه روابط والدین و فرزندان متجانس‌تر، کجروی اخلاقی کمتر خواهد بود.

(۱) تمامی روابط موجود در مدل دارای روابط معنی‌داری در سطوح $^{*} p. < .05$ $^{**} p. < .01$ $^{***} p. < .001$ می‌باشند.

(۲) پنج معادله رگرسیونی در جهت تفسیر روابط متغیرها، با منطق رگرسیون «OLS» (Ordinary Least Squares) تنظیم شده است.

Anova: $F = 81.829$, $sig = .000$ $R = .567$; $R^2 = .752$; $Adjusted R^2 = .543$

که در تمامی مدل‌ها با احتساب اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم متغیرها نقش‌قوی و با ثباتی دارند.

منابع فارسی

۱. استونز، راب (۱۳۷۹)، "متفکران بزرگ جامعه‌شناسی"، ترجمه: مهرداد میردامادی، تهران: نشر مرکز.
۲. انجمن جامعه‌شناسی ایران (۱۳۸۳)، "مسائل اجتماعی ایران"، تهران: آگه.
۳. بوردیو، پی‌یر (۱۳۸۷)، "نظریه کنش"، ترجمه: سید مرتضی مردیها، تهران: نقش و نگار.
۴. پاتنام، رابرت (۱۳۸۰)، "دموکراسی و سنتهای مدنی"، ترجمه: محمد تقی دلفروز.
۵. تنهایی، حسین ابوالحسن و جواد نکهت (۱۳۷۸)، "شیوه تنظیم و نگارش پایان نامه"، کرمان: نشر همیار کرمان.
۶. تنهایی، حسین ابوالحسن، (۱۳۷۸)، "جایگاه نظریه هربرت بلومر در جامعه‌شناسی معرفت"، اصفهان: مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان (علوم انسانی)، جلد دهم، شماره ۱ و ۲.
۷. تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۷۹)، "درآمدی بر مکاتب و نظریه‌های جامعه‌شناسی"، مشهد: مرنديز و نی نگار.
۸. تنهایی ح.ا، (۱۳۸۱)، "جامعه‌شناسی در شرق باستان"، تهران: بهمن برنا.
۹. تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۸۲)، "جامعه‌شناسی نظری: مبانی، اصول و مفاهیم"، تهران: انتشارات بهمن برنا.
۱۰. تنهایی، حسین ابوالحسن (۱۳۸۴)، "تحلیل نظری زمینه‌های جامعه‌شناسی معرفت بوردیو"، آشتیان: فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی آشتیان، سال اول، شماره ۳. پاییز ۱۳۸۴.
۱۱. ریتزر، جورج (۱۳۷۴)، "نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر"، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
۱۲. ساروخانی، باقر (۱۳۷۷)، "روشهای تحقیق در علوم اجتماعی - پیش‌ها و فنون"، جلد دوم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
۱۳. فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵)، "پایان نظم - سرمایه اجتماعی و حفظ آن"، ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران: حکایت قلم نوین.
۱۴. فیلد، جان (۱۳۸۶)، "سرمایه اجتماعی"، ترجمه: غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: کویر.
۱۵. کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، "بنیادهای نظریه اجتماعی"، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
۱۶. کوزر، لیوئیس (۱۳۷۲)، "زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی"، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)، "پیامدهای مدرنیت"، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.

منابع انگلیسی

1. Agnew, Robert. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*. 30(1), 47-87.
2. Agnew, Robert. (1994). Delinquency and the desire for money. *Justice quarterly*. 11(4), 411-427.
3. Agnew, Robert. (1995a). Controlling delinquency: recommendations from general strain theory. In Barlow, Hugh D. (ed.). *Crime and public policy: putting theory to work*. (pp. 43-70). Boulder: West view.
4. Agnew, Robert. (1995b). Testing the leading crime theories: an alternative strategy focusing on motivational processes. *Journal of research in crime and delinquency*. 32(4), 363-398.
5. Agnew, Robert. (1997a). The nature and determinants of strain: another look at Durkheim and Merton. In Agnew, Robert and Nikos Passas (eds.). *The future of anomie theory*. (pp. 27-51). Boston: Northeastern University Press.
6. Agnew, Robert. (forthcoming). An overview of general strain theory. In Paternoster Raymond (ed.). *Essays in criminological theories*. LA: Roxbury.
7. Agnew, Robert and Lisa Broidy. (1997). Gender and crime: a general strain theory perspective. *Journal of research in crime and delinquency*. 34(3), 275-306.
8. Agnew, Robert, Francis Cullen, Velmer Burton, T. David Evans, and B. Gregory Dunaway. (1996). A new test of classic strain theory. *Justice quarterly*. 13(4), 681-704.
9. Agnew, Robert, and Nikos Passas. (1997). Introduction. In Agnew, Robert and Nikos Passas (eds.). *The future of anomie*. (pp. 1-26). Boston: Northeastern University Press.
10. Akers, Ronald L. (1991) "Self-Control as a General Theory of Crime", *Journal of Quantitative Criminology* 7:201-211.
11. Bourdieu, P. (1983). 'Forms of capital' in J. C. Richards (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York: Greenwood Press.
12. Coleman, J. C. (1988) 'Social capital in the creation of human capital' *American Journal of Sociology* 94: S95-S120.
13. Granovetter, M.S. "The Strength of Weak Ties," *American Journal of Sociology* (78:6), May 1973, pp 1360-1380.
14. Grasmick, Harold G., Charles R. Tittle, Robert J. Bursik Jr, and Bruce J. Arneklev (1993) "Testing the Core Empirical Implications of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30:5-29.

15. Hirschi & Gottfredson (1993) "Commentary: Testing the General Theory of Crime", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30:47-54.
16. Keane, Carl, Paul S. Maxim, and James J. Teevan (1993) "Drinking and Driving, Self-Control, and Gender: Testing a General Theory of Crime." *Journal of Research in Crime and Delinquency* 30:30-46.
17. Putnam, R. D. (1993) 'The prosperous community: social capital and public life' in the *American Prospect*, 4:13
18. Putnam, R. D. (1995) 'Bowling Alone: America's Declining Social Capital', *The Journal of Democracy*, 6:1, pages 65-78.
19. Portes, A. (1998), 'Social capital: its origins and applications in modern sociology', *Annual Review of Sociology*, vol. 24, pp. 1-24.
20. Putnam, R.D.(1993), "The prosperous community: Social capital and economic growth," *Current*:356).
21. Tittle, C. & Welch, M. (1983). "Religiosity and Deviance: Toward a Contingency Theory of Constraining Effects." *Social Forces* 63(3)653-681.